

A photograph of a glass flower with a green stem and a blue base, sitting on a windowsill. The flower has a yellowish-orange, textured top. The window looks out onto a blurred cityscape with a prominent church tower. The overall tone is cool and blue.

Inspirationsfolder til at være kirke

- sammen med mennesker med særlige behov

*»Inspirationsfolder til at være kirke
- sammen med mennesker med særlige behov«*

Udgivet af:

Biskopperne i Danmark (udvalg vedrørende folkekirkens arbejde blandt udviklingshæmmede og andre med særlige behov).

Henvendelse angående folderen skal ske til:

Leise Christensen,
Teologisk Pædagogisk Center
Kirkeallé 2
6240 Løgumkloster
Tlf. 7474 3213
E-mail: tpc@km.dk

Skribenter:

Ellen Hessellund Mikkelsen, landsleder i Kristelig Handicapforening
Sytter Kristensen, landsformand i LEV
Jonas Bak Weisenberg, sognepræst i Allesø og Næsbyhoved Broby sogne
Line Rudbeck, præst i Landsbyen Sølund
Benedikte Bock Pedersen, sognepræst i Gammel Haderslev Sogn

Fotos: Private.

Layout & tryk: Videbæk Bogtrykkeri A/S

ISBN: 87-91376-47-5

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	4
Præstens kontakt til bofællesskaber	6
Idékatalog til gudstjenester	8
Musikkens betydning	19
Kirkekursus for mennesker med særlige behov	22
Begravelse og sorg	25

FORORD

UDVIKLINGSHÆMMEDE - KIRKENS GAVE OG OPGAVE

Hvis der i et sogn ligger en institution for udviklingshæmmede, har man som præst og menighed en særlig opgave. Og hvis man formår at medtænke og inddrage de udviklingshæmmede i gudstjenesten og i menighedens arbejde, vil man opleve dem som en gave. De udviklingshæmmede har nemlig meget at give af alt det, som vi så let glemmer, men som vi aldrig kan få for meget af: glæde, humør, umiddelbarhed, kærlighed, følsomhed, skæve indfald, uhøjtidelighed - kort sagt: alt det mangfoldige og brogede ved livet.

Derfor mangler der også noget i en menighed, hvis der ikke er én eller flere udviklingshæmmede til kirkens gudstjenester og arrangementer. »Hvis du ikke har en gammel i din familie, hvad ros har du da?« - spurgte en afrikaner engang Anna Sofie Seidelin, da han blev præsenteret for et dansk alderdomshjem. Det samme spørgsmål kan man stille til en menighed: »Hvis I ikke har en udviklingshæmmede i jeres menighed, hvad ros har I da?«.

Dette lille hæfte er skrevet af præster/teologer, som på forskellig måde er engageret i arbejdet med udviklingshæmmede. Det er et inspirationsmateriale, som med konkrete råd og enkle anvisninger giver forslag til, hvordan man som præst og menighed kan løse opgaven. Ikke alene med særlige gudstjenester og medinddragelse i almindelige højmesser, men også ved gennemførelse af kurser og vanskelige samtaler med udviklingshæmmede.

Jeg kan på det varmeste anbefale hæftet og opfordre præster og menigheder til at tage opgaven op.

Der er velsignelse i det.

Steen Skovsgaard
Biskop i Lolland-Falsters Stift

*Mennesker med særlige behov
rummer for størstedelen
udviklingshæmmede, men
naturligvis også mennesker med
andre kognitive handicaps.
Vi vælger at bruge ordet
udviklingshæmning
fremadrettet i denne folder.*

PRÆSTENS KONTAKT TIL BOFÆLLESSKABER

Hvis du som præst har et bofællesskab for udviklingshæmmede eller en lignende institution liggende i sognet, er det en oplagt opgave for Folkekirken at være i kontakt med den. Enten ved at præsten tager ud på bostedet eller ved, at de inviteres hen i kirken.

Men det er en opgave, som kræver en indsats fra præstens side, fordi der skal skabes en kontakt til det enkelte sted. Samtidig kan det være en stor udfordring, fordi man som præst skal nytænke, hvordan man formidler sit budskab til en ny type menighed, ligesom rammerne for formidlingen også kan være nye. Det kan eksempelvis være, når en gudstjeneste bedst afholdes på bofællesskabet, fordi beboerne der er trygge og bekendte med omgivelserne. Eller det kan være, hvis formidlingen kræver andre særlige hensyn.

Mødet mellem præst og bofællesskab kan også indledningsvist bestå i, at præsten kommer forbi til en kop kaffe.

Vi håber at nedenstående kan være en hjælp til at skabe kontakten og bidrage med ideer dels til gudstjenester og dels til kursus om kirken målrettet de udviklingshæmmede.

Hvordan får man kontakt?

Flere steder er der allerede en god kontakt mellem bofællesskab og kirken.

De steder, hvor der ikke allerede er kontakt til bostedet, er det oplagt at tage kontakt til lederen af stedet.

I den forbindelse er det vigtigt hurtigt at gøre det klart, at man som Folkekirke kommer for at bakke op om medlemmernes tro, støtte beboerne i at praktisere deres tro og give dem rum til at udfolde den.

Ofte vil der blive taget positivt imod tilbuddet, men i enkelte tilfælde vil man kunne opleve en modstand mod kirkens rolle i bofællesskabet. Indvendinger mod kirkens tilstedeværelse kan være, at beboerne ikke forstår, hvad tro er,

eller at der ikke er personale til at medvirke ved de eventuelle aktiviteter, der måtte følge med.

I de tilfælde, hvor den mødte modstand er massiv, er det en mulighed at kontakte kommunen og ad den vej sikre, at beboerne kan få mulighed for at praktisere deres tro.

Indledningsvist er det vigtigste som nævnt at få et møde i stand, komme ud og hilse på beboerne, lære både dem og personalet at kende og se, hvordan rammerne er.

Hvad skal man tilbyde som præst?

Det er centralt, at man tilbyder med mellemrum at komme og holde en gudstjeneste i bofællesskabet. Længere henne i denne folder er der givet eksempler på, hvordan liturgien ved en sådan gudstjeneste i bofællesskabet kunne være. Der er også overvejelser over de særlige problemstillinger af praktisk art, som gør sig gældende ved en sådan gudstjeneste.

Udover at fejre gudstjeneste med beboerne er det også vigtigt, at man som præst besøger bofællesskabet i andre anledninger - eksempelvis når der foregår noget særligt på bostedet/institutionen. Det kunne være institutionens fødselsdag, et åbent-hus-arrangement eller andre centrale begivenheder i beboernes liv. Det gør præsten til en kendt og tryk person, hvilket er betydningsfuldt, når han/hun f.eks. i forbindelse med et dødsfald kommer på institutionen.

Derudover kan man foreslå musikalske arrangementer. I Brejning kirke i Gauerlund sogn, afholder sognet med succes to-tre gange om året koncerter i kirken, som er målrettet dagcentrene. Et andet tilbud kunne være at invitere til et besøg i kirken eller at afholde kirkekursus, som kort fortalt giver en introduktion til kirken, dens højtid og ritualer. Indholdet i dette kirkekursus uddybes senere i folderen.

Sidst, men ikke mindst, har også udviklingshæmmede brug for sjælesorgsamtaler. Der kan være beboere, som har behov for en samtale og gerne vil tale med en, der ikke er ansat på stedet. I disse tilfælde er det selvsagt vigtigt, at man som præst på forhånd er kendt i bofællesskabet.

IDÉKATALOG TIL GUDSTJENESTER

Udviklingshæmmede er først og fremmest mennesker, som har meget at bidrage med. Mange har dog brug for støtte for at kunne bruge de ressourcer, de har. Det skyldes, at de ofte har reducerede kognitive, sproglige og motoriske færdigheder. Nogle kan også have svært ved at bearbejde og lagre indtryk fra omverdenen.

Selvom evnen til at udtrykke sig er nedsat, betyder det ikke, at den enkeltes åndelige længsler og behov for kunne udøve sin tro eller livssyn er svækket. På det område er vi alle lige.

Kirkens udfordring og opgave er derfor at anvende et sprog og nogle udtryksmåder, som udviklingshæmmede både kan forstå og bruge. Samtidig må vi give den enkelte den hjælp og støtte, som han/hun har brug for til at blive et ligeværdigt og fuldbyrdet medlem af det kristne fællesskab.

Forslag til forpligtende praksis for kirken i forhold til udviklingshæmmede

- at give mennesker med fysisk funktions-nedsættelse en reel mulighed for at få et tilhørsforhold til kirken.
- at give udviklingshæmmede den nødvendige støtte til at kunne deltage i det kirkelige liv på en ligeværdig måde.
- at arbejde med vores fællesskabskultur, sådan at udviklingshæmmede føler sig set, værdsat, respekteret og opleves som en naturlig del af fællesskabet.
- at arbejde for, at kirkens budskab og formidling bliver tilgængelig for udviklingshæmmede.

Gudstjeneste for udviklingshæmmede

Det er vigtigt, at menigheden fra byens bosteder og bo-fællesskaber føler sig set, budt velkommen og inkluderet. Derfor bliver det at gå i kirke en »helhedsoplevelse«, der begynder, når menigheden træder ind ad døren og som rækker videre ud i hverdagen.

Orgelet bærer en stor del af oplevelsen ved at gå i kirke, så derfor kan det være en god idé at lave en aftale med organisten om at spille 10-15 minutter før gudstjenesten går i gang. Menigheden føler sig på den måde velkommen og kan nyde musikken, indtil gudstjenesten går i gang.

Måske kan én hjælpe med at ringe med klokkerne (hvis kirken har fjernbetjening).

Præsten står i døren og siger goddag og får set postkortet fra en pårørende, som en måske har med, det nye hår, som en anden måske har fået, billeder fra en fest eller noget helt fjerde.

Inkluderende gudstjeneste/ deltagelse i højmessén

For at udviklingshæmmede kan få så god en oplevelse af at være del af det gudstjenestefejrende fællesskab som muligt, er der nogle praktiske spørgsmål, som det vil være fint at samtale med hjemmene, bostederne eller bofællesskaberne om:

Er der hos den enkelte beboer et ønske om at deltage i gudstjenester og fællesskabet omkring den lokale kirke?

Er der et ønske om hjemmebesøg?

Er der behov for hjælp til transport (præsenter muligheden for at bestille kirkebil)?

Er der behov for en ledsager/ »hjertereven« i menigheden, som kan hjælpe og støtte den udviklingshæmmede igennem gudstjenesten. F.eks. til at slå op i salmebogen, følge til alters, følge frem og overvære dåben mv.?

Hvis den udviklingshæmmede har lyst til at deltage i kirkekaffe eller andre fællesskaber og aktiviteter omkring kirken, er det en idé at have en ledsager/ hjertereven/ kontaktperson i menigheden, som kan hjælpe den udviklingshæmmede til rette, byde velkommen og lade den udviklingshæmmede mærke, at han/hun er en del af fællesskabet på lige fod med de andre i menigheden.

Ud fra de behov og ønsker, der kommer frem ved samtale med de udviklingshæmmede mennesker i sognet, deres forældre og pædagoger, er den en god idé at lave en artikel i kirkebladet omkring »projekt hjertereven« med henblik på at rekruttere »hjerterevenner« i menigheden.

Arranger dernæst et møde, hvor de nye venner mødes.

Aftale kontaktordning i forhold til, hvornår hjerterevennerne skal »i aktion«.

Inkluderende tiltag i gudstjenesten

Inviter til gudstjenesteplanlægningsmøde i sognegården eller besøg bofællesskabet. Tal om søndagens tekst og skriv prædikenen ud fra de kommentarer, de udviklingshæmmede kommer med.

Eksempler på spørgsmål, der kan åbne for en snak om teksten:

Hvad er det teksten handler om?

Kender I det?

Har I prøvet det?

Hvordan kunne det også være endt?

Hvad tror I, Jesus mener?

Hvorfor er det godt /dårligt?

Hvad er det, som er svært?

Hvad betyder det for os, når vi tror på Gud?

Konkrete aktiviteter i forbindelse gudstjenesten, som kan varetages af udviklingshæmmede: f.eks. hjælpe ved klokkeringning, hjælpe med at tænde lys, dele salmebøger ud, assisterer ved dåb eller altergang.

Brug elementer i forbindelse med søndagens placering i kirkeåret, evangelieteksten eller det tema, der er i prædikenen, som kan konkretiseres og gerne som noget menigheden kan deltage i - som f.eks. at tænde et lys Allehelgen eller hilse på hinanden i forbindelse med den apostolske velsignelse.

Forslag til liturgi ved særgudstjenester for bofællesskaber og bosteder

Klokkeringning.

Præludium.

Velkomst med introduktion af dagens tema/ emne.

Gå rundt med en lille klokke og ring for hver enkelt - meget effektivt - alle føler sig velkommen, set og inkluderet i gudstjenesten.

Derefter kan præsten sige: *»Vi skal begynde gudstjenesten med at ønske det bedste for hinanden, og det bedste er, at Vorherre Jesu Kristi nåde og Guds kærlighed og Helligåndens fællesskab må være med os alle«.*

1. salme: Gerne den samme hver gang.

Prædiken - Enkel, tydelig pointe, må gerne være suppleret med nogle rekvisitter. A la børnegudstjeneste uden at være barnlig! (se ideer til gudstjeneste nedenfor).

Rigtig mange kan godt lide af få noget med hjem fra en gudstjeneste. Det kan for eksempel være et klistermærke med en blomst på, som skal minde om, at vi skal hjælpe med til at få hinandens liv til at blomstre. Eller det kan være et lys, som minder os om, at Jesus er verdens lys. Et kornaks i forbindelse med høstgudstjeneste eller en påskelilje i forbindelse med påskekudstjeneste.

2. salme.

Bøn.

Evt. altergang.

3. salme.

Fadervor (evt. med tegn til tale).

Velsignelse.

4. salme Gerne den sammen hver gang - evt. 752, v. 4: »*Gå da frit enhver til sit*« eller »*Han har den hele vide verden*«.

Postludium.

Farvel og tak for i dag.

Tidsramme: 25-30 minutter.

Det er en god ide etablere et gudstjenesteudvalg, som kan bestå af en præst, menighedsrådsmedlemmer, en pædagog, en forældrerepræsentant, en repræsentant fra LEV og gerne en udviklingshæmmede brugerrepræsentant. Dette udvalg kommer med indspark og ideer til gudstjenesten og kan evt. varetage praktiske opgaver i forbindelse med gudstjenesten og arrangere kirkekaffe/kirkefrokost.

Eksempler på afholdte gudstjenester

Tema: Påske

Forud for gudstjenesten er der lavet aftale med et lokalt værksted for udviklingshæmmede om at lave fire store påskebilleder: palmesøndag med fokus på forventning og glæde; skærtorsdag med fokus på spisning, fællesskab og forræderi; langfredag med fokus på sorg og tab og påskedag med fokus på glæde

og sejr. Billederne kan være udformet som maleri, filt, glas mm, og ophænges i kirke.

Præludium.

Velkomst.

Salme: Påskeblomst v. 1, 3 og 6.

Prædiken med udgangspunkt i billederne.

»Salme« Det er i dag et vejr, et solskinsvejr.

Altergang.

Salme: Vær velkommen v. 3.

Fadervor og velsignelse.

Salme: Han har den hele vide verden.

Postludium.

Alternativt kan påskens beretning fortælles således, at præludiet er en opførsel af indtoget i Jerusalem, og menigheden har på forhånd fået uddelt palmegrene, som de vifter med. Prædikedelen er så en enkel genfortælling af påskens begivenheder.

Tema: At dele - med udgangspunkt i den rige bonde

Forud for gudstjenesten er der lavet aftale med tre udviklingshæmmede om, at de vil »optræde« lidt i forbindelse med gudstjenesten. To skal sidde til bords og en skal være tjener på en restaurant. Tjeneren serveres forskelligt f. eks. plastikbestik og fint porcelæn, en stor sodavand og en lille, en stor lagkage og en lille tør kiks.

Præludium.

Velkomst.

Salme: Nu titte til hinanden.

Prædiken med en kort genfortælling om den rige bonde og optrin om, at der bliver gjort forskel, det er uretfærdigt. Gud elsker os, og derfor skal vi elske hinanden og dele med hinanden, fordi vi er skabt i Guds billede og fordi vi har ansvar for hinanden.

Salme: Lille Guds barn v 1, 2, 6 og 7.

Altergang.

Fadervor og velsignelse.

Salme: Han har den hele vide verden.

Postludium.

Tema: Høst - kager, brød, fadervor og nadver

Forud for gudstjenesten er der blevet bagt et rugbrød og en kage. På prædikestolen er både kage, brød og oblat med.

Præludium.

Velkomst.

Salme Nu falmer skoven v 1-5 og 10.

Prædiken hvor forskellen på kager og rugbrød forklares. Giv os i dag vort daglige brød, det betyder, at vi beder om, at vi aldrig kommer til at sulte, at vi aldrig kommer til at mangle noget: Gud, venner, tøj, et hjem eller kærlighed. Alt det betyder brød i kirken. Eksempler på, hvad måltid vil sige sluttende med forklaring af nadveren.

Salme: Vi pløjed og vi såed´.

Altergang.

Fadervor og velsignelse.

Salme: Han har den hele vide verden.

Postludium.

Eksempel på inkluderende gudstjeneste

I samarbejde mellem Kristelig Handicapforening, en efterskole og en præst.

Opstilling som i aflang cirkel (ellipse) med åbning i begge ender og god plads mellem rækkerne. Alter midt i.

Musik: Band med forsangere medvirker i stedet for organist og kor.

Liturgien:

Velkomst og intro.

Procession med kors, Bibel, kalk, disk, lys og blomster til altret. Tingene bæres ind af repræsentanter fra efterskolen og bofællesskaberne.

Vekselsang/Ekkosang: Du kalder os til kirke (nr. 128 i Gud ske tak og lov. Kgl. Vajsenhus' forlag).

Bøn v. forstander.

1. salme: Måne og sol DDS 13.

Trosbekendelse med en bevægelse for hver del (præst).

2. salme: Ingen er så tryk i fare DDS 49.

Prædiken - fortælling, drama og prædiken over Den barmhjertige samaritaner (medvirkende: Elever og beboere).

Tekst: Den barmhjertige samaritaner Luk 10, 23 - 37.

Tema: Hvem er min næste?

Drama her og nu. Nogen er på forhånd spurgt om at medvirke, men de ved ikke noget om, hvad de skal gøre. Mens præsten fortæller/prædiker, dramatiserer de fortællingen. De involverede kan også inddrages ved, at de bliver spurgt om, hvordan det gik dem i fortællingen.

Prædiken integreret.

3. salme: Vær mig nær Gud, o Gud (Gud ske tak og lov nr. 38).

Kirkebøn. Med bevægelser/tegn til hver hoveddel. Præsten beder og tre andre laver bevægelser/tegn imens. Altså under hver del af kirkebønnen udtrykkes indholdet i en kropsholdning, der svarer til indholdet i bønningen. F.eks. Hænderne strækkes ud som tegn på bøn. Man holder hinanden i hånden som tegn på bøn for fællesskabet.

Man holder »om sig selv« ved bøn om Guds beskærmelse og omsorg. Man holder armene frem foran sig som kors ved bøn til Kristus... Det er vigtigt for at bevare roen, at der kun er én bevægelse/kropsholdning for hvert bønneafsnit, så der er tid til at følge med og indleve sig.

»Herre hør vor bøn« synges af alle mellem hvert led.

4. salme: Hil dig frelser og forsoner DDS 192.

Altergang:

Introduktion - nadverbøn.

Fadervor (Udviklingshæmmede som forsangere -sang og bevægelse, musik og sang på cd).

Indstiftelsesordene.

Bægre deles ud til dem, der ønsker at deltage (fire hjælper med det).

Uddeling: Menigheden bliver siddende. Brød og vin deles ud af fire - en elev og en udviklingshæmmed med brød – præsten og en anden med vinen.

Bandet spiller imens – stille sang og musik.

Takkebøn:

Velsignelsen synges (gospeludgaven: Herren vil velsigne dig, halleluja... Salmer og kirkeviser nr. 31) - vi svarer: Halleluja.

Afslutning:

Lovsang: Syng lovsang hele jorden DDS 420.

Bøn v. forstander.

Procession, hvor tingene fra altret bæres ud igen. Forrest bæres korset.
»Fader, du har skabt mig« synges imens.

MUSIKKENS BETYDNING

Da musikken har særlig stor betydning for mange udviklingshæmmede, har vi fået hhv. Gitte Berggren, organist ved Nyborg kirke, og Verner Helwig Pedersen, Præst i Gauerslund pastorat, til at skrive lidt om, hvad de gør, for at bruge musikken.

Nyborg kirke

Vi har ved Nyborg Kirke gennem flere år haft ugentlige andagter for udviklingshæmmede i forbindelse med konfirmationsforberedelsen. Andagterne udgør undervisningen for konfirmanderne og har en varighed af ca. en halv time.

Efterhånden har vi fundet frem til et liturgisk forløb, hvor salmesang og musik har fået en fremtrædende plads. Andagterne er bygget op omkring salmesang, trosbekendelse, lystænding i vores lysglobe, altergang og fadervor og velsignelse.

Foruden præst og organist medvirker fast 2 kirkesangere og alle medvirkende er placeret omkring døbefont og kororgel. Musikken er således placeret synligt midt i kirkerummet.

Salmevalget ligger fast fra gang til gang og salmer og sange er valgt ud fra Gud ske tak og lov. Enkelte gamle salmer er valgt, men mest nyere salmer/sange, der er moderne og enkle i såvel tonesprog som tekst.

Et vigtigt punkt er lystændingen med efterfølgende meditation til stille orgelmusik. Efter få minutters meditation bevæger præst og konfirmander sig rundt i kirkerummet til orgelledsagelse. Altergang, fadervor og velsignelse afslutter andagterne, og et postludium afrunder disse, mens konfirmanderne bliver fulgt ud. En enkel liturgi med megen salmesang og fokus på musik/bevægelse har for os skabt nogle gode og givende forløb for såvel konfirmander som kirkens personale.

Gitte Berggren

Gauerslund pastorat

Siden indvielsen af Brejning kirke har der indtil foråret 2010 været afholdt fast gudstjeneste hver anden søndag for institutionernes beboere. Vi stoppede med gudstjenesterne, fordi de sidste brugere af dette tilbud flyttede fra pastoratet.

Gennem 18 år har vi endvidere haft 3 årlige kirkekoncerter for de udviklingshæmmede.

I pastoratet findes tre dagtilbud, som henter brugere fra hele det tidligere Vejle Amt.

Kirkekoncerterne bruges særligt af disse dagtilbud som et aktivitetstilbud.

En typisk kirkekoncert forløber således:

1. koncert: kl. 9.30 (med 80-90 deltagere).
2. koncert: kl. 13.00 (med 50-60 deltagere).

Vi afholder dobbeltkoncert, fordi en del brugere kun har ½ dags tilbud.

Koncerten varer ca. 45-50 minutter, og i koncerten indgår orgelmusik, fælles-sang, og meget gerne et andet instrument og anden slags musik, også folkemusik - violin, trompet, sang, kor, osv.

Vi spørger en række musikkunstnere, om de vil medvirke, og de bliver honoreret.

Langt de fleste af koncertgængerne er multihandicappede og har derfor intet verbalt sprog eller læsefærdigheder. Personalet tilkendegiver, at deres brugere, trods manglende færdigheder, har meget ud af at være med til disse koncerter. Personalet mærker på deltagerne, at der sker noget, så snart de kommer ind i kirkerummet.

Vi har planer om at lave hverdagsgudstjenester som erstatning for de nedlagte søndagsgudstjeneste.

Vi finder, at det er et meningsfuldt tilbud til en gruppe af handicappede, som ikke har sproget eller synet som kommunikationsmiddel.

Det er min erfaring, at rigtig mange udviklingshæmmede har et forhold til kirken, hvis de selv får lov at bestemme det. Det handler meget om, at få en god kontakt til personalegruppen og få dem overbevist om, at kirken også er et tilbud til deres beboere. Som indgang til dette forhold, er koncerterne en mulig vej.

Verner Helwig Pedersen

KIRKEKURSUS FOR MENNESKER MED SÆRLIGE BEHOV

Som kursusforløb eller enkelt-dags kursus.

Målgruppe

Voksne mennesker med særlige behov er den primære målgruppe, men kurset kan også bruges til specialklassers besøg i kirken.

Formål

At give mennesker med særlige behov mulighed for at lære deres lokale folkekirke bedre at kende.

Forløb

Kurset kan udformes efter lokale muligheder og ønsker. Det kan være et forløb på f.eks. fire aftener (aftenskole) eller det kan være et enkelt kirkebesøg. Fordele ved at udforme det som et forløb er, at der bliver god tid til at lære hinanden at kende og skabe en tryghed og genkendelighed. Netop denne målgruppe har behov for god tid og tryghed.

Aktører

Det vil være fint at arbejde sammen om kurset som et team bestående af flere ansatte i kirken. Der, hvor der er mulighed, vil det også være fint med frivilliges deltagelse. Præst, sognemedhjælper og organist vil være oplagte. Kirketjener kan inddrages i en del af kurset.

Invitation

Afhængigt af lokale muligheder. Kan det evt. planlægges som et aftenskoleforløb i samarbejde med FOF, Ungdomsskolen, den lokale borgerforening, LEVs kommunekredse eller andre. Kan kommunen være samarbejdspartner? Overvej selv andre muligheder.

Det vigtige er at bruge den kontakt, man har til institutioner/specialskoler/værksteder, som er i sognet - eller skabe en god kontakt til disse. Aftale med dem, hvornår det vil være mest hensigtsmæssigt at lægge kurset og få spredt informationerne til de relevante grupper.

Indhold

Her er mulighederne mange. Der kan undervises i højtiderne, kirkens gudstjeneste, de særlige kirkelige handlinger som dåb, bryllup og begravelse. Selve kirkerummet giver også stof til flere kurser. Hvordan fungerer et orgel, hvad hedder de forskellige steder i kirkerummet, hvad forestiller altertavlen, hvad står der på prædikestolen, hvem ringer med klokkerne, hvorfor ser præstens tøj ud, som det gør osv.? Hvad sker der i hverdagen i kirken, på kontoret og i det eventuelle sognehus.

Anledningen til kurset kan også være, at der er et særligt emne, der er aktuelt for en institution/specialklasse. F.eks. i forbindelse med en kirkelig handling eller en kirkelig højtid.

Undervisningsformen

Det er godt at skabe en ramme om undervisningen. At der f.eks. tændes lys og synges en salme. At man sammen dækker alterbordet (evt. med procession, hvor de forskellige ting til altret bæres ind). En sådan ramme er god, hvad enten det er en enkelt kursusdag eller et forløb. Ved det længere forløb vil denne ramme være med til at give tryghed og genkendelighed fra gang til gang.

Det er fint, at det er forskellige mennesker, der fortæller, så der er variation.

Det er vigtigt at være opmærksom på en flerstrengt læringsstil: At der er noget for alle sanser/så mange som muligt: Fysisk aktiv deltagelse, noget at lytte til (udover ord), noget at smage på, noget at lugte til og noget at føle på. Det kan være en god tjekliste i forberedelsen.

Fortællingen er god til at skabe oplevelse og indlevelse. Ved nogle emner er det helt oplagt at knytte en af de bibelske fortællinger til.

Et ofte anvendt undervisningsmiddel til målgruppen er fotografiet. Der kan tages billeder af deltagerne i forskellige situationer i undervisningsforløbet: Stående ved døbefonten, sammen med organisten ved orglet, klædt i præstens tøj osv. Disse billeder kan printes ud og sættes i en kursusmappe fra gang til gang (ved et forløb) eller på et kursusbevis (ved en enkelt kursusdag).

Kursusmappe

Hver deltager får en lille kursusmappe. I kursusmappen kan sættes et ark for hver samling/hvert emne. Med f.eks. salmen, der synges, billeder fra hver kursusaften, billeder af kirkens inventar. Ved højtider: billede til de bibelske beretninger, der hører til højtiden.

Kendskab

Det er vigtigt at sætte sig godt ind i, hvem de enkelte deltagere er. F.eks. ved et indledende besøg på institution/specialscole. Det er vigtigt med en god dialog med det personale, der har med deltagerne at gøre i hverdagen. Når emnet f.eks. er begravelse/sorg og håb, er det vigtigt at vide lidt om de enkeltes erfaring med dette.

BEGRAVELSE OG SORG

I 2009 blevet der i et samarbejde mellem Kommunikationscentret i Hillerød og Kræftens bekæmpelse udgivet et idékatalog for specialtilbuds møde med børn, unge og voksne udviklingshæmmede i sorg. Idékataloget fik titlen »Ikke et ord om døden«. (Materialet kan downloades gratis på www.kc-hil.dk/da/viden-og-formidling/produkter/vaerktojskasse-til-sorgplaner).

Årsagen til titlen »Ikke et ord om døden« er hentet i virkeligheden ude på bostederne, hvor der ofte er meget dårlig tradition for at tale om døden og beboernes sorg. Udviklingshæmmede er udsat for mange tab, som udløser en sorg. Ofte kommer sorgreaktionen først nogen tid efter dødsfaldet eller tabet og forveksles ind imellem med en depression eller anden ændret adfærd.

Mange udviklingshæmmede vil gerne tale om sorg og savn, men har brug for hjælp til at begynde samtalen. Som præster kan vi tilbyde os ude på bostederne nogen tid efter et dødsfald og tale med beboerne om begravelsen og deres sorg og også om Himlen og opstandeshåbet. Det kan være en god ramme om sådanne samtaler at synge en salme og bede fadervor.

I forbindelse med et dødsfald på et bosted er det en god idé og en stor hjælp for både medbeboere, medarbejdere og pårørende, hvis beboeren bliver sunget ud og gerne med præstens medvirken. Mange udviklingshæmmede har en lav udviklingsalder og er derfor ikke i stand til at forstå, at døden er permanent og uigenkaldelig. Derfor kan det være nyttigt at se den døde og få sagt farvel - vel at mærke, hvis beboerne er blevet informeret om, hvordan den døde ser ud, føles, lugter mv., da de ellers kan blive meget forskrækkede over, at de døde ser anderledes ud, føles og måske lugter på en anden måde, end han/hun plejer. Ligeledes er det meget afgørende, at der bliver brugt »de rigtige ord«, nemlig »død« og »dødsfald« og ikke »gå bort«, »sove ind« og lignende, da de vendinger giver nogle forkerte associationer hos mennesker, der tænker helt konkret, sådan som udviklingshæmmede ofte gør. Går en bort må man forvente, at han kommer hjem igen, og sover en ind og derefter lægges i en kiste, er det ikke rart at tænke på, at man selv skal lægge sig til at sove om aftenen.

I forbindelse med udsyngningen kan præsten synge for på nogle salmer, bede en bøn, Fadervor og lyse velsignelsen og på den måde indramme afskeden med

et ritual. Ligeledes kan det være en god idé, at præsten hjælper med at forberede den udviklingshæmmede på, hvad der skal ske til bisættelsen eller begravelsen: Hvordan ser kisten ud? Hvor står den? Hvad siger og gør præsten? Hvor skal den udviklingshæmmede sidde? Hvad skal der synges? Hvordan ser rustvognen/ graven ud? etc. Information er meget vigtig for, at den udviklingshæmmede føler sig tryk i det, der skal ske. En samtale om det »praktiske« omkring en begravelse kan være nyttig, både når der er tale om et dødsfald på et bosted, og hvis der i sognet er et dødsfald, hvor der blandt de pårørende er en udviklingshæmmede. En sådan samtale kan være en del af begravelsessamtalen eller ligge i forlængelse heraf. Som hjælp kan det være en idé at medbringe fotos af en kiste, af jordpåkastelsessættet, af en gravet grav mv.

Sjælesorg

Da sorg kan udløses af meget andet end et dødsfald, og mange udviklingshæmmede har flere ar på sjælen, er det en vigtig opgave at tilbyde sig som sjælesørger på sognets bosteder. Ritualer, salmer, bønner mv. er gode og nyttige i sjælesorgssamtalerne, da eksempelvis Fadervor, velsignelsen og mange af kerne-salmerne er velkendte for de udviklingshæmmede og kan sætte en god ramme omkring en samtale og også »låne« ord til en, der måske har et begrænset verbalt sprog eller har svært ved at formulere sig. Og endelig så oplever mange, at »det gør godt« at synge en velkendt salme, bede fadervor eller få lyst velsignelsen over sig.

FOLKEKIRKEN

ISBN: 87-91376-47-5